

فضیلت امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف برتر از جهاد

حضرت علی علیه السلام اهمیت امر به معروف و نهی از منکر را در مقایسه با جهاد در راه خدا این گونه بیان می فرمایند: همه اعمال نیک و حتی جهاد در راه خدا در مقایسه با امر به معروف و نهی از منکر مثل قطره در مقابل دریاست. همچنین امام علیه السلام در پاسخ به این شبهه که ممکن است بر اثر امر به معروف و نهی از منکر جان یا روزی کسی به خطر بیفتد می فرمایند:

امر به معروف و نهی از منکر نه اجل کسی را نزدیک می سازد و نه روزی او را کم می کند.

امر به معروف و نهی از منکر دو صفت الهی

حضرت علی علیه السلام در اهمیت امر به معروف و نهی از منکر، آن دو را اوصاف الهی می شمارند: امر به معروف و نهی از منکر دو صفت از صفات پسندیده خداوند سبحان است و این دو مرگ کسی را نزدیک نمی کنند و روزی را نمی کاهند.

امر به معروف برترین اعمال

علی علیه السلام در تبیین اهمیت مسأله امر به معروف و نهی از منکر می فرمایند:

«امر به معروف با فضیلت ترین اعمال بندگان خداست» و در جای دیگر می فرمایند: هدف نهایی دین امر به معروف و نهی از منکر و بر پاداشتن حدود الهی است.

امر به معروف و نهی از منکر، نوعی از جهاد

از علی علیه السلام درباره ایمان سؤال کردند، آن حضرت فرمودند: ایمان بر چهار ستون صبر، یقین، عدل و جهاد استوار است، حضرت در ادامه و در معرفی بیشتر جهاد اضافه می کنند: جهاد که از پایه های اصلی ایمان است خود بر چهارگونه انجام می گیرد که دو صورت آن امر به معروف و نهی از منکر است... هر که امر به معروف را به جای آورد، با مومنان همراهی کرده و آن ها را نیرومند ساخته است و هر که نهی از منکر کند در حقیقت بینی منافقان و افراد دو رو را به خاک مالیده است.

ب: تشویق به امر به معروف و نهی از منکر

در موارد بسیاری علی علیه السلام مردم را به امر به معروف و نهی از منکر تشویق فرموده اند؛ به عنوان نمونه به چهار مورد اشاره می شود:

دستور به اجرای امر به معروف و نهی از منکر

حضرت درمناسبت ها و موقعیت های گوناگونی از افراد می خواهند که این دو تکلیف را به جای آورند. از جمله می فرمایند: عمل کننده به نیکی و بازدارنده از شرّ و بدی باش. نیز می فرمایند: امر کننده به معروف و نهی کننده از منکر باش.

سبقت گیری در امر به معروف

مردم بیشتر در امور مادی نظیر کسب مقام و مال به رقابت می پردازند. علی بن ابیطالب علیه السلام به عنوان رهبری الهی که مسئولیت نشان دادن راه های واقعی کمال را به عهده دارد راه صحیح سبقت گیری را این گونه بیان می کنند:

ای مردم اگر به ناچار می خواهید باهم رقابت کنید، پس چه بهتر که در برپایی حدود الهی و امر به معروف برهم پیشی گیرید و سعی کنید هر یک از شما بیشتر و بهتر از دیگری در این عرصه بکوشد.

اظهار رضایت از آمرین به معروف و ناهین از منکر

چون مردم مصر در مقابل ستم و فساد و تباهی ایستادگی کردند و از رهبران خود در خواست کردند که احکام الهی را رعایت کنند و از ستم خودداری کنند، این کار آن ها که مصداق کامل امر به معروف و نهی از منکر، موجب خوشنودی علی علیه السلام شده بود. از این رو آن حضرت هنگامی که مالک اشتر را به عنوان استاندار مصر به آن سرزمین فرستادند، طیّ نامه ای که نوشتند از کار آن ها قدردانی کردند. حضرت در آن نامه فرمودند: این نامه از بنده خدا علی امیرالمؤمنین به سوی آن دسته از مردم مصر است که برای خدا به خشم آمدند، در آن هنگام که در زمین نافرمانی خدا می شد و حقّ خدا رعایت نمی شد و ستم در همه جا شایع بود و نه به معروف عمل می شد و نه از منکر و زشتی جلوگیری به عمل می آمد....

منع از ترک امر به معروف و نهی از منکر

شیوه دیگر از تشویق به رعایت تکلیف امر به معروف و نهی از منکر این است که گاه حضرت به جای امر مستقیم به اجرای این دو تکلیف از ترک این دو مهم منع فرمودند و می گفتند: از پشت کردن به یکدیگر و ترک امر به معروف و نهی از منکر پرهیز کنید.

ج: ترک امر به معروف... و آثار آن

تسلط بدکاران نتیجه ترک امر به معروف و نهی از منکر

وقتی علی بن ابیطالب علیه السلام در بستر شهادت قرار گرفتند، به امام حسن و امام حسین علیه السلام سفارش های بسیاری درباره رعایت احکام و مقررات اسلامی و نحوه شرکت در فعالیت های اجتماعی کردند. از جمله مواردی که در آن سفارش ها به چشم می خورده توجه به امر به معروف و نهی از منکر است: امام علیه السلام در قسمتی از این مطالب می فرمایند: از تشویق همدیگر به انجام کارهای شایسته و بازداشتن از ارتکاب کار زشت خودداری نکنید و بدانید که اگر این کار را ترک کردید بدکاران بر شما مسلط می شوند. وقتی آن ها مسلط شدند هر اندازه دعا کنید دعای شما قبول نمی شود....

عذاب و لعنت و... نتیجه امر به معروف و...

در خطبه قاصعه علی علیه السلام هشدار می دهند و می فرمایند: خداوند سبجان گذشتگان را از رحمت خود دور نکرد مگر به خاطر ترک امر به معروف و نهی از منکر؛ یعنی افراد سفیه را که بی خردانه مرتکب گناه می شدند برای نافرمانی هایشان از رحمت خود دور ساخت و خردمندان و صاحبان اندیشه را هم به جهت ترک نهی از منکر دچار عذاب و لعن کرد.

از دست دادن نیروی تشخیص

از آثار بسیار خطرناک ترک امر به معروف و نهی از منکر آن است که قدرت تشخیص امور از انسان گرفته می شود. ابوجحیفه، از یاران مورد اعتماد علی علیه السلام می گوید: شنیدم که امیرالمومنین علیه السلام درباره امر به معروف و نهی از منکر می فرمودند: بر اثر دور ماندن از رحمت الهی اول چیزی که از آن محروم می شوید جهاد با دست است، سپس با زبان و بعد از آن جهاد با قلب هایتان است. آنگاه فرمودند:

کسی که حتی با قلبش به طرفداری از نیکی ها و مبارزه با منکرات برنخیزد، قلبش واژگون می شود یعنی توان تشخیص نیک و بد را از دست می دهد.

شکایت از تارکان امر به معروف و نهی از منکر

علی علیه السلام در ضمن خطبه ای دشمن ترین مردم را در نزد پروردگار عالم دو طایفه معرفی می کنند: دسته اول کسانی اند که به جهت نافرمانی خداوند، آن ها را به خودشان واگذاشته است. دسته دوم گروهی اند که نادانی ها را در خود جمع کرده اند و افراد ناآگاه را گمراه می کنند.

آن حضرت در ادامه می فرمایند: به خدا شکایت می کنم از آن گروهی که با جهل و نادانی زندگی می کنند و در گمراهی می میرند. در نزد آن ها چیزی زشت تر از معروف و پسندیده تر از منکر نیست. اگر کتاب خدا را به صورت صحیح به آن ها ارائه کنید وقتی نمی نهند، ولی اگر در احکام خدا به گونه ای که با میل آن ها هماهنگ شود تحریفی انجام گیرد، آن را با اشتیاق می پذیرند.

ه: وضع امر به معروف و نهی از منکر در آخرالزمان

حضرت امیر علیه السلام در یکی از خطبه ها، ضمن اخبار از حوادث بعد از خود می فرمایند: بعد از من روزگاری خواهد آمد که چیزی در آن پنهان تر از حق و آشکارتر از باطل نخواهد بود. و در شهرها چیزی زشت تر از کار نیک و زیباتر از اعمال زشت و منکر نخواهد بود.

و: فلسفه امر به معروف و نهی از منکر و آثار آن

برای امر به معروف و نهی از منکر حکمت های بسیار نقل شده است اما آنچه در برخی از سخنان علی علیه السلام آمده است چنین است:

امر به معروف و نهی از منکر، مایه اصلاح عوام

علی بن ابیطالب علیه السلام در مورد حکمت امر به معروف و نهی از منکر می فرمایند: خداوند متعال فرماندادن به کارهای پسندیده را برای اصلاح عوام و سوق دادن آن ها به راه رستگاری و سعادت واجب کرد. همینطور نهی از منکر و باز داشتن از کارهای ناپسند را واجب فرمود تا از کارهای ناشایست و ارتکاب معاصی کم خردان جلوگیری شود.

موجب سلامت دنیا و آخرت است

امر به معروف و نهی از منکر در فرهنگ اسلامی (برخلاف نظر اغلب مردم که گمان می کنند پایبندی به این دو تکلیف ممکن است به مصالح دنیوی فرد ضرر داشته باشد) از جمله عوامل حفظ سلامت دنیا و حتی آخرت انسان هاست. علی علیه السلام در این باره می فرمایند:

هر که در او سه چیز وجود داشته باشد دنیا و آخرتش سالم خواهد بود: اوّل این که امر به معروف کند و اگر کسی او را به معروف امر کرد آن را بپذیرد. دوّم این که از کارهای زشت نهی کند و خود نیز از مرتکب شدن منکران پرهیزد.

پابرجایی شریعت و توانمندی مومنان

از علل تشریع امر به معروف برپایی دین ذکر شده است. حضرت امیر علیه السلام می فرمایند: استواری و برپایی دین نتیجه امر به معروف و نهی از منکر است. در جای دیگر می فرمایند: هر که امر به معروف کند، مومنان را تقویت کرده و پشت آن ها را محکم ساخته است و کسی که نهی از منکر کند بینی منافقان را به خاک مالیده است.

ز: مراتب امر به معروف و نهی از منکر

نهی از منکر به شکل های مختلف قابل اجراست و مراتب آن از جهت ثواب و ارزش با همدیگر متفاوتند. علی علیه السلام می فرمایند: گروهی از مردم با دست و زبان و قلب خود به مبارزه با منکرات می پردازند. این طایفه همه خصلت های نیک را در خود جمع کرده اند. گروهی تنها با زبان و قلب، و نه با دست، به مبارزه با منکر برمی خیزند که این طایفه به دو خصلت نیک تمسک بسته اند یکی را رها ساخته اند. گروهی دیگر تنها با قلب خود به مبارزه با منکر می پردازند و مبارزه با دست و زبان را وا می نهند. این گروه تنها به یک خصلت نیکو اکتفا کرده اند اما دسته ای هم هستند که نه با زبان و نه با قلب و نه با دست با منکرات مبارزه نمی کنند. این ها در حقیقت مردگان زنده نمایند.

ح: ذم آمران بی عمل

در یکی از خطبه های نهج البلاغه علی علیه السلام مردم را نصیحت می کنند و به آن ها از ناپایداری دنیا سخن می گویند و سفارش می کنند که وظایف خود را به طور دقیق انجام دهند در قسمتی از آن می فرمایند:

لَعَنَ اللَّهُ الْأَمْرِينَ بِالْمَعْرُوفِ التَّارِكِينَ لَهُ وَ النَّاهِينَ عَنِ الْمُنْكَرِ الْعَامِلِينَ بِهِ

خدا لعنت کند کسانی را که امر به معروف می کند، ولی خود به آن پایبند نیستند و نهی از منکر می کنند، ولی خود مرتکب آن می شوند.